N:o 11.

Ank. till Riksd. kansli den 22 april 1895, kl. 12 midd.

Memorial, angående riksbankens skuld på så kallade lånebanksobligationer m. m.

I den af Riksdagens år 1894 församlade revisorer afgifna berättelse om verkställd granskning af riksbanken hafva revisorerna i fråga om åtskilliga från banken utgifna, äldre räntebärande förbindelser anfört följande:

»Någon förändring har under innevarande års förra hälft ej egt rum i fråga om riksbankens nedannämnda äldre skuldposter, utan balanseras sålunda fortfarande:

för lånebanksobligationer	kr.	226,306: 13.
» obligationer för inlemnadt silfver (s. k. silfversedlar)	»	402: 34.
» realisationsobligationer (utfärdade för riksgäldssedlarnes inlösen)	»	337: 50.
» obligationer för 1830 års upplåning (till förlag för handels- och näringsdiskonten)	»	187: 50.

I afseende å ifrågavarande förbindelser hafva revisorerne tagit i öfvervägande, huruvida åtgärder skulle kunna vidtagas för att befria riksbanken ifrån åtminstone en del af dessa skulder eller för desammas afförande från kapitalräkningen och upptagande inom linien, på sätt redan skett i fråga om de så kallade transportsedlarne och en del af den öfriga sedelskulden. Härvid hafva revisorerne inhemtat, att, hvad beträffar lånebanksobligationerna eller, såsom de äfven benämndes, lånebanksattester,

utgifvande af sådana upphörde redan år 1766, då, enligt kongl. kungörelsen af den 14 oktober samma år, beslöts, att lånebanken skulle tills vidare tillslutas för alla nya, främmande kapitalers emottagande till förräntande, det vare sig ad pios usus, publika verk eller privata personer tillhöriga. I bankens räkenskaper upptagas ännu såsom dess skuld 119 stycken dylika obligationer, af hvilka de flesta omskrifvits flerfaldiga gånger. De utgöras af:

1	obligation med outtagen ränta sedan 1701 och förskrifven med ränta på ränta, (hvilken ränteberäkning dock enligt kongl. kungörelsen af den $^{26}/_{4}$ 1756 samma år upphörde) motsvarande i kapital	kr.	45: 11.
	och i ränta kr. 502: 97.		
9	stycken med ränta à 4 $^{1}/_{2}$ %, å hvilka, likasom för nästföregående obligation, enligt särskildt beslut all ränteberäkning år 1848 upphörde	»	1,117: 28.
	med ränta till belopp af kr 4,061: 19.		
69	» med 4 $^{1}/_{2}$ % ränta, som fortfarande beräknas	»	149,448: 42.
31	» » 4 % » » » »	»	65,745: 99.
9	» » 3 % » » » »	»	9,949: 33.
= 119	stycken.	Säger kr.	226,306: 13.

Dessa medel torde till största delen utgöras af sådana, som blifvit donerade till fromma stiftelser samt till grafvars och grafkapells underhåll eller till liknande ändamål och som i de flesta fall blifvit i riksbanken insatta under förutsättning, att beloppet i fråga ej skulle skingras eller rubbas. Af bankens räkenskaper och handlingar lärer svårligen, åtminstone i afseende å en del af dessa förbindelser, för närvarande kunna med tillförlitlighet inhemtas, hvilka som äro innehafvare af omförmälda obligationer, samt om de vid dessa depositioner fästa särskilda förbehåll och bestämmelser äro af beskaffenhet att ovilkorligen lägga hinder i vägen för obligationernas uppsägning från riksbankens sida. Förut, när depositionsräntan var hög, förekommo ej sällan frågor om utlemnande från riksbanken af dylika medel, som enligt den tryckta lydelsen å bevisen äro stälda att återbetalas efter sex veckors förutgången uppsägning, om ock den skrifna texten esomoftast innefattar bestämmelse, att medlen skola oförryckt qvarstå och aldrig uttagas och förpantas, eller innehåller likar-

tade uttryck. Sedan 1886, då en lånebanksobligation å belopp, motsvarande 250 kronor, infriades, har inlösen af sådan ej ifrågakommit, ehuru, under numera mot vid insättningen väsentligen ändrade förhållanden, riksbanken torde haft anledning önska sig befriad från dessa depositioner, å hvilka den vid sistlidet års slut outtagna räntan uppgick till något öfver 12,000 kr., hvartill kommer för tvenne i riksbanken belånade obligationer ett belopp af nära 14,000 kronor.

Vid 1848 års Riksdag förevar fråga om afskrifning af åtskilliga dylika obligationer, å hvilka för en tidrymd af 84 till 146 år ränta ej uttagits, men den åsigt gjorde då sig gällande, att banken ej borde medelst bestämmande af preskriptionstid befrias från betalning af ett i förlitande till dess säkerhet derstädes insatt kapital, hvadan, enär besagda obligationer framdeles kunde komma att i banken företes, någon dylik preskriptionstid ej ansågs böra bestämmas. Deremot beslöts, att de obligationer, om hvilka då var fråga, skulle genom kungörelse i Post- och inrikes tidningar uppsägas till betalning sex veckor efter uppsägningen med tillkännagifvande, att efter omförmälda tid all ränteberäkning å de insatta kapitalen upphörde. Af de 109 stycken lånebanksobligationer, för hvilka ränta ännu beräknas, äro utan tvifvel åtskilliga, som efter all sannolikhet ej komma att någonsin företes. Så torde äfven vara förhållandet med öfriga, här ofvan omförmälda så kallade realisationsobligationer och obligationer för inlemnadt silfver samt för 1830 års upplåning, hvilka samtliga sedan nära 50 år tillbaka balanserats med oförändradt belopp.

Då revisorerne anse det vara önskvärdt, att räkenskaper och bokslut befrias från poster, som saklöst kunna derifrån utgå, hafva revisorerne derför velat fästa uppmärksamhet å hithörande förhållanden med hemställan, dels att de af ifrågavarande obligationer, i afseende å hvilka riksbanken ej kan anses hafva ovilkorligen förbundit sig att låta dem för alltid qvarstå i banken, måtte uppsägas med tillkännagifvande, att efter uppsägningstidens utgång någon ränta ej beräknas, dels ock att samtliga de återstående af omförmälda slags förbindelser, som redan löpa eller på grund häraf komma att löpa utan ränta, äfvensom de, för hvilka sådan under längre tid, exempelvis tjugu år, icke uttagits, måtte, på sätt i afseende å transportsedlar och en del af bankosedlar å smärre valörer egt rum, föras inom linien såsom en bankens skuld, att betalas, om och när på grund af sådan förbindelse något fordringsanspråk blefve mot banken framstäldt.

Af de förut mot säkerhet af lånebanksobligationer af riksbanken lemnade lån återstå endast tvenne å kapitalbelopp, motsvarande tillsammans 9,000 kronor, hvilka lån äro meddelade före år 1830 och utgifvits på två obligationer å sammanlagdt kronor 9,186: 80. I afseende å dylika lån är föreskrifvet, att, så snart ett sådant med ränta uppgått till lika belopp med obligationen jemte ränta, en preskriptionstid af ett år utsättes, inom hvilken tid låntagaren hade att infinna sig till liqvid, hvarefter, om sådan då ej skett, bankens skuld mot fordran qvittades samt obligationen afskrefs och dödades. Då likväl i förevarande fall såväl lån som obligationer löpa med enahanda ränta eller 3 procent för år samt vid sådant förhållande, och enär obligationerna lyda å något högre belopp än de å desamma lemnade lån, har fullständig qvittning hittills ej kunnat ske och blir ej heller någonsin möjlig. Vederbörande gäldenär eller gäldenärer, som följaktligen tillika äro fordringsegare hos banken, hafva ej afhörts sedan mer är 50 år tillbaka, så att riksbankens ränteskuld för dessa två obligationer uppgått till jemförelsevis betydligt belopp och vid sistlidet års stut bokfördes till kr. 13,998: 94, under det att bankens räntefordran för de lemnade lånen vid samma tidpunkt belöpte sig till kr. 13,826: 90; och då, såsom ofvan nämndes, obligationernas nominalbelopp öfverstiger lånen med 186 kronor 80 öre, utgjorde följaktligen i förevarande fall riksbankens hela skuld vid sistlidet års slut 358 kronor 84 öre.

Då härvid ännu mer än i afseende å ofvan omförmälda lånebanksobligationer skäl förefinnas för vidtagande af åtgärd till förenkling i räkenskaperna och upphörande af dylik beräkning af ränta pro et contra, hafva revisorerne velat föreslå, att berörda tvenne belånade lånebanksobligationer måtte afskrifvas och bankens skuld för desamma upptagas såsom öfrig lånebanksskuld i kapital kr. 186: 80 och i ränta kr. 172: 04, med beräkning tills vidare, så länge ränteberäkning å lånebanksskulden anses böra ega rum, af 3 procent ränta å kapitalbeloppet, 186 kronor 80 öre.»

Med anledning af hvad revisorerne sålunda anfört har utskottet begärt fullmäktiges i riksbanken yttrande samt från dem fått mottaga följande den 28 sistlidne mars aflåtna skrifvelse:

»Sedan, under erinran att, ehuru utgifvande af s. k. lånebankoobligationer upphörde redan under år 1766, fortfarande i bankens räkenskaper balanserades skuld å 226,306 kronor 13 öre i kapital enligt 119 stycken sådana obligationer, riksdagens revisorer i sin angående riksbanken senast afgifna berättelse hemstält, att de af ifrågavarande obliga-

tioner, i afseende på hvilka riksbanken ej kan anses hafva ovilkorligen förbundit sig att låta dem för alltid qvarstanna i banken, måtte uppsägas med tillkännagifvande, att efter uppsägningstidens utgång någon ränta ej beräknades, har bankoutskottet genom utdrag af sitt protokoll för den 1 sistlidne februari anmodat fullmäktige att afgifva yttrande i anledning af de förslag, som revisorerna framstält beträffande ifrågavarande slags obligationer och 2:ne mot pant af sådana utlemnade lån, äfvensom i fråga om några andra bankens äldre skuldförbindelser.

Såsom herrar revisorer anmärkt äro af ifrågavarande obligationer tio stycken å tillsammans 1,162 kronor 39 öre i kapital redan för länge sedan uppsagda till betalning och i följd deraf ej vidare löpande med ränta, en sedan år 1756 och nio sedan år 1848; och då ränta ej uttagits för den år 1756 förfallna sedan 1701 och för de år 1848 förfallna sedan lång tid före sistnämnda år, torde nästan med visshet kunna antagas, att dessa tio obligationer numera förkommit och derför ej skola komma att göras gällande mot banken.

Å ytterligare åtta stycken på sammanlagdt 9,676 kronor 97 öre i kapital har ej under senaste 25 år ränta lyftats; och torde derför sannolikt alla eller åtminstone de flesta af dessa numera vara förkomna, så att de ej kunna till inlösen företes. Mot säkerhet af två bland dessa obligationer för tillhopa 9,186 kronor 80 öre har riksbanken utlemnat lån å 9,000 kronor; och äro dessa obligationer, hvilka ej vid lånens utgifvande aflemnats till banken, i banken ej företedda sedan år 1843.

För öfriga 101 stycken å 215,466 kronor 77 öre i kapital har deremot ränta jemväl under senaste år utbetalts.

Lånebanksobligationerna eller, såsom de ock kallas, lånebankoattesterna äro skrifna på blanketter af följande lydelse:

»N:o — — År — — then — — — hafver — — insatt i Riksens Ständers låne Banco, Capital — — — på et halft års tid att föräntas à $4^1/_2$ (4; 3) pro centum om året, hvilket capital med thes intresse skal uti lika myntesort vid bemälte termins förlopp, och efter ther om gjord påminnelse sex veckor förut till följe af Banco ordningen riktigt erlagt och betalt blifwa; stående sådant upsagt capital med thes intresse ägaren tillhanda, dock ifrån then dagen uppsägningsterminen är ute, fruktlöst; sådant blifwer härmed attesterat. Stockholm ut supra.»

Såvidt hos riksbanken förda anteckningar utmärka, innehålla 34 stycken lånebankoattester å tillhopa 55,187 kronor 55 öre ej något som helst vilkor utöfver hvad nyssberörda formulär angifver. Alla öfriga inne-

hålla deremot sådana ytterligare vilkor, hvilka dock sins emellan äro mycket skiftande. De vigtigaste bland dessa särskilda förbehåll af insättaren äro följande:

1:o) A har för B att till visst ändamål använda intresset insatt — — eller A har för B till evärdelig ego utan att kunna abalieneras insatt — — på två attester kronor 51: 62.

2:o) För ett embetsverks eller en myndighets räkning hafva med förbehåll att kapitalet hvarken får uttagas, transporteras eller lån derå gifvas utan embetsverkets särskilda skriftliga anordning eller genom särskilda af myndigheten utsedda deputerade insatts på 7 attester kronor 16,776: 03.

3:o) A har för B:s räkning, med vilkor att hvarken kapital eller intresse får disponeras utan A:s skriftliga ordres, insatt på 3 attester kronor 4,328: 84.

4:o) A har för B:s räkning, med förbehåll att kapitalet ej skall förpantas eller försäljas utan intresset för B uttagas, eller A för B att kapitalet nu och framdeles aldrig må föryttras, förpantas eller på något sätt förskingras, insatt på 13 attester kronor 13,728: 14.

5:o) A har för B att aldrig på något sätt förvandlas, pantsättas eller föryttras eller A har för B, med förbehåll att intresset allenast kommenderas men kapitalet aldrig röres, eller A har för B, med förbehåll att kapitalet ej får lyftas eller pantsättas utan allenast intresset deraf må användas, insatt på 9 attester kronor 12,127: 40.

6:o) A har för B, med förbehåll att kapitalet ej får lyftas eller pantsättas utan allenast intresset må användas, eller A har för B, med förbehåll att intresset allenast åtnjutes men kapitalet nu och framdeles orubbadt stående blifver, insatt på 17 attester kronor 26,966: 49.

7:o) A har för B, med förbehåll att kapitalet aldrig må ur banken uttagas eller att kapitalet ej får ur banken lyftas eller att kapitalet alltid skall i banken orubbadt stående blifva, insatt på 24 attester kronor 95,977: 67.

Efter lemnande af denna utredning hafva fullmäktige, hvad beträffar frågan om åtgärder för bankens frigörande från sina förbindelser på grund af utfärdade lånebanksobligationer, velat till en början uttala den åsigt att, om äfven, såsom förhållandet är, i den tryckta texten bibehållits bestämmelse om rätt till uppsägning af de insatta medlen och sålunda de der emot stridande, af deponenten gjorda förbehållen tilläfventyrs skulle kunna anses gällande endast denne och hans rättsinnehafvare, fullmäktige dock hålla före att, der ordalagen tydligen innebära insättarens

mening att medlen skola för något visst ändamål i all tid i riksbanken qvarstå, densamme ej bör vidtaga någon åtgärd, som möjligen leder till medlens förskingring. I enlighet med denna åsigt och med hänsyn till bestämmelserna i § 39 af bankoreglementet finna fullmäktige ock de poster, som äro upptagna under punkterna 5:o, 6:o och 7:o här ofvan å tillsammans kronor 135,071: 56 ej kunna eller böra af riksbanken uppsägas samt att, i afseende å posterna 3:o och 4:o å tillsammans kronor 18,056: 98, det är tvifvelaktigt, huruvida sådan åtgärd må böra vidtagas. Hvad deremot beträffar de 34 stycken lånebankoattester å tillhopa 55,187 kronor 55 öre, hvilka icke innehålla något visst vilkor, äfvensom de under punkterna 1:o och 2:o omförmälda 9 stycken depositioner å tillsammans kronor 16,827: 65, som jemväl torde vara af beskaffenhet, att riksbanken kan frånsäga sig desamma, äro fullmäktige betänkte på att verkställa uppsägning af dessa 43 stycken förbindelser i den mån de företes för räntas uttagande eller när eljes uppsägning kan vederbörande delgifvas.

Vidkommande dels de 10 stycken obligationer, för hvilka enligt beslut af 1848 all ränteberäkning upphört, dels ock de 8 obligationer, å hvilka, på sätt framgår af ofvanberörda redogörelse, ränta ej på lång tid uttagits, och hvilka antagligen äro förkomna, vill det synas fullmägtige vara lämpligt, att i fråga om de sistnämnda, kungörelse, på sätt skedde år 1848, införes i Post- och inrikes tidningar angående dessa obligationers uppsägning, och att derefter, om fordringsegaren ej afhöres, beloppet för ifrågavarande 18 stycken obligationer jemte hvad som kan blifva outtaget af de öfriga på annat sätt uppsagda obligationerna, varder, med ränta och kapital sammanlagdt, fördt inom linien såsom en bankens skuld samt att, beträffande de två belånade obligationerna, bankens skuld mot dess fordran så långt ske kan qvittas och det öfverskjutande beloppet med upplupen ränta jemväl upptages inom linien såsom kapitalskuld utan att ränta derå vidare beräknas. Enahanda åtgärd lärer ock, då en formlig afskrifning, innebärande att riksbanken frikallade sig från betalningsskyldighet, ej synes böra ske i fråga om någon riksbankens skuld, böra vidtagas i afseende å de öfriga af revisorerna omförmälda äldre, utan ränta löpande skuldposterna, nemligen:

för obligationer för inlemnadt silfver så kallade silfversedlar kronor 402: 34
» realisationsobligationer (utfärdade för riksgäldsedlarnes inlösen) ..... » 337: 50
» obligationer för 1830 års upplåning (till förlag för handels- och näringsdiskonten) ..... » 187: 50»

Beträffande först de 8 st. lånebanksobligationer, i fråga om hvilka fullmäktige upplyst, att de, som uppgå till ett sammanlagdt belopp af kr. 9,676: 99 i kapital, icke på lång tid företetts för lyftande af ränta, finner utskottet det förfaringssätt, som år 1848 användes med afseende på sju dylika obligationer, äfven nu vara lämpligt, samt hemställer derför,

1:o.

att ifrågavarande åtta lånebanksobligationer måtte få genom kungörelse i Post- och inrikes tidningar till betalning uppsägas sex veckor från den dag, kungörelsen finnes 1:sta gången i berörda tidningar införd, samt att efter omförmälda sex veckors förlopp, all ränteberäkning å de insatta kapitalen upphör.

Vidkommande det af revisorerne uttalade önskningsmål, att af såväl de i punkten 1:o här ofvan omförmälda obligationerna som ock af öfriga ifrågavarande äldre förbindelser så många som möjligt måtte uppsägas, så att ränta å dem ej vidare komme att beräknas, samt att åtskilliga af förbindelserna måtte föras inom linien, finner utskottet den med afseende härå af fullmäktige åvägabragta utredningen vara tillfredsställande, likasom ock utskottet anser de åtgärder, som fullmäktige förklarat sig betänkta på att i ärendet vidtaga, vara lämpliga.

Utskottet håller således före, att den grupp af lånebanksobligationer, som i fullmäktiges skrifvelse omförmäles i punkterna 5:o—7:o, är af sådan beskaffenhet, att någon uppsägning af de denna grupp tillhörande obligationer icke kan eller bör från riksbankens sida ifrågakomma. Samma omdöme vill utskottet äfven uttala angående de obligationer, som till ett antal af 16 och ett sammanlagdt belopp af kr. 18,056: 98 omförmälas i punkterna 3:o och 4:o rörande hvilka fullmäktige förklara det vara *tvifvelaktigt*, huruvida uppsägning må med afseende å dem böra vidtagas. Vid granskning af texten i de till punkterna 5:o—7:o å ena samt 3:o och 4:o å andra sidan hörande obligationerna, har det dock synts utskottet som vore lydelsen af samtliga hithörande obligationer så likartad, att man knappast kan vara berättigad, att, om den ena gruppens obligationer anses vara från riksbankens sida ouppsägbara, behandla den andra gruppens på olika sätt, eller å dem tillämpa en så tvifvelaktig uppsäg-

ningsrätt som den, hvilken här må kunna förefinnas. För öfrigt är att märka, att de i ofvan angifna punkter (3:o—7:o) omförmälda lånebanksobligationer i regeln äro sådana, genom hvilka insättaren afsett att främja s. k. fromma ändamål såsom vård af grafvar, underhåll af kyrkor, understöd åt obemedlade studerande genom stipendier o. s. v. Utskottet anser derför någon uppsägning från riksbankens sida af vare sig de i punkterna 5:o—7:o eller 3:o och 4:o omförmälda obligationer icke böra göras.

Deremot är utskottet ense med fullmäktige derom, att en uppsägning från riksbankens sida är fullt berättigad och bör, på sätt fullmäktige sagt sig vara betänkta på att göra, verkställas med afseende på *dels* de 34 st. lånebankoattester å tillhopa kr. 55,187: 55, som ej innehålla något vilkor utöfver hvad det i fullmäktiges skrifvelse intagna formuläret utvisar, *dels* de 2 attester å tillhopa kr. 51: 62, som beröras i punkten 1:o af samma skrifvelse, *dels* ock de 7 attester å tillhopa kr. 16,776: 03, som närmare beskrifvas i punkten 2:o. När, efter verkställd uppsägning, de enligt ifrågavarande 43 attester insatta medel förfallit och blifvit återbetalda, skulle banken således hafva frigjort sig från ett belopp af kr. 72,015: 20 af dessa gamla skulder.

Någon åtgärd, med afseende på här ifrågavarande uppsägningar, från utskottets eller Riksdagens sida erfordras emellertid icke, då uppsägningen kan verkställas af fullmäktige, hvilka ock förmält sig derpå vara betänkta, hvarför utskottet ansett sig endast böra hvad i saken förekommit hos Riksdagen till kännedom

2:o.

anmäla.

Vidkommande slutligen den af Riksdagens revisorer väckta frågan om förandet inom linien af vissa bland riksbankens omförmälda gamla skulder, kan utskottet hufvudsakligen hänvisa till revisorernes framställning i ämnet och den af fullmäktige lemnade utredning.

Lika med fullmäktige anser utskottet, att *afskrifning* af någon riksbankens skuld, hvarigenom riksbanken ej vidare skulle erkänna sin betalningsskyldighet derför, icke bör komma i fråga, men finner deremot icke någon betänklighet möta att i enlighet med det af fullmäktige i deras ofvan intagna skrifvelse framstälda förslag, föra inom linien de skuldposter, som af fullmäktige närmare angifvits.

Ett särskildt förhållande eger rum med de två lånebanksobligationer å tillhopa kr. 9,186: 80, å hvilka riksbanken, utan att de blifvit lemnade banken i handom, utgifvit lån till kapitalbelopp af kr. 9,000: —. Både riksbankens fordran och skuld förräntas efter 3 %, och efter afdrag af riksbankens räntefordran för de båda lånen hade banken vid 1893 års slut en ränteskuld af kr 172: 04.

Revisorerne föreslå, att de båda obligationerna afskrifvas och att bankens skuld å desamma upptages såsom öfrig lånebanksskuld i kapital kr. 186: 80 och i ränta kr. 172: 04. Fullmäktige hafva deremot framstält det i form skiljaktiga men i sak lika förslaget, att bankens skuld så långt ske kan, qvittas mot dess fordran och det öfverskjutande beloppet *med upplupen ränta* (således vid 1893 års slut kr. 358: 84) upptages inom linien.

Utskottet anser det visserligen vara temligen likgiltigt, hvilketdera af dessa sätt kommer till användning, men finner likväl revisorernes förslag ega företräde, så att kapital- och ränteskulder upptagas hvar för sig.

På det hela skulle alltså enligt utskottets förslag komma att föras inom linien:

dels beloppet af de 10, år 1848 uppsagda lånebanksobligationerna, å hvilka ränta ej vidare beräknas,

dels, under förutsättning af bifall till hvad ofvan under 1:o föreslagits, beloppet af de åtta lånebanksobligationer, å hvilka, efter gjord uppsägning, ränta ej kommer att efter förfallodagen beräknas, och bland hvilka 8 obligationer jemväl befinnas de, beträffande hvilka ofvan anmärkts, att återstående kapitalskulden, efter afdrag af fordran, uppgår till kr. 186: 80,

dels de belopp, som till äfventyrs ej blifva uttagna å de obligationer, som, enligt hvad ofvan under punkten 2:o omförmälts, torde blifva af fullmäktige uppsagda,

dels ock följande skuldposter:

å obligationer för inlemnadt silfver, s. k. silfversedlar	kr. 402: 34
» realisationsobligationer (utfärdade för riksgäldssedlarnes inlösen	» 337: 50
» obligationer för 1830 års upplåning (till förlag för handels och näringsdiskonten)	» 187: 50

Utskottet hemställer,

3:o.

att Riksdagen måtte medgifva, att ofvanberörda skuldposter få, på sätt föreslaget blifvit, i den mån ske kan, föras inom linien.

Stockholm den 19 april 1895.

På bankoutskottets vägnar:

O. R. THEMPTANDER.